

Канцеларија за демократски институции и човекови права

**ПОРАНЕШНА ЈУГОСЛОВЕНСКА РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА**

**ЛОКАЛНИ ИЗБОРИ
13 и 27 март, и 10 април 2005**

**Конечен извештај на Набљудувачката мисија за изборите на
ОБСЕ/ОДИХР**

Варшава
8 јуни 2005

TABLE OF CONTENTS

I.	ИЗВРШНО РЕЗИМЕ	1
II.	ВОВЕД И БЛАГОДАРНОСТ	3
III.	ПОЛИТИЧКА ПОЗАДИНА	4
IV.	ПРАВНА РАМКА	5
V.	ОРГАНИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ	7
	A. Изборни комисии	7
	B. Постапки и технички подготовки	9
VI.	РЕГИСТРАЦИЈА НА ГЛАСАЧИТЕ	10
VII.	ИЗБОРНА КАМПЊА	11
	A. Прв круг, 13 март	11
	B. Втор круг, 27 март	12
	B. Задоцнет втор круг, 10 април	13
VIII.	МЕДИУМИ	14
	A. Правна рамка	14
	B. Медиумска конфигурација	15
	B. Следење на медиумите.....	16
IX.	ПРИГОВОРИ И ЖАЛБИ	17
	A. Предизборни приговори и жалби	17
	B. Приговори и жалби по првиот круг	17
X.	УЧЕСТВО НА НАЦИОНАЛНИТЕ МАЛЦИНСТВА	19
XI.	УЧЕСТВО НА ЖЕНИТЕ	21
XII.	ДОМАШНИ НАБЉУДУВАЧИ	22
XIII.	ДЕН НА ИЗБОРИТЕ	22
	A. Прв круг, 13 март	22
	B. Втор круг, 27 март	24
	B. Задоцнет втор круг, 10 април	26
XIV.	СУМИРАЊЕ И ОБЈАВУВАЊЕ НА ПРЕЛИМИНАРНИТЕ РЕЗУЛТАТИ	26
XV.	ПРЕПОРАКИ	27
	A. Законска рамка	27
	B. Органи за спроведување на изборите	28
	C. Приговори и жалби	30
	D. Учество на жените и националните малцинства	30
	E. Медиуми	31
АНЕКС 1.	РЕЗУЛТАТИ ЗА СОВЕТИТЕ НА ОПШТИНИТЕ И ГРАДОНАЧАЛНИЦИТЕ	32

ПОРАНЕШНА ЈУГОСЛОВЕНСКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ЛОКАЛНИ ИЗБОРИ 13 и 27 март, и 10 април 2005

Конечен извештај на Набљудувачката мисија за изборите на ОБСЕ/ОДИХР¹

I. ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Како одговор на поканата на Министерството за надворешни работи на поранешната југословенска Република Македонија за набљудување на локалните избори од 13 март, 2005 г., Канцеларијата за демократски институции и човекови права на ОБСЕ (ОБСЕ/ОДИХР) испрати Набљудувачка мисија за изборите (НМИ) на почетокот на февруари, 2005 г. НМИ на ОБСЕ/ОДИХР ги оцени локалните избори како избори кои се во согласност со Документот од Копенхаген на ОБСЕ и другите меѓународни стандарди за демократски избори. За вршење набљудувања на денот на изборите, како и на вторите кругови од изборите, како и прегалсувањата на 27 март и 10 април, НМИ на ОБСЕ/ОДИХР, заедно со Конгресот на локалните и регионалните власти на Советот на Европа, ја формира Меѓународната набљудувачка мисија на изборите (МНМИ).

Додека локалните избори во поранешната југословенска Република Македонија од 2005 г. од една страна беа во согласност со бројните заложби на ОБСЕ, тие не успеаа да бидат во согласност со клучните заложби, особено не со оние кои го гарантираат универзалното и еднакво право на глас и тајноста на гласањето. Покрај фактот дека сите изборни кругови се спроведоа главно во тивка атмосфера, а гласањето се спроведе главно на уреден начин, во поголемиот дел од земјата, беа воочени сериозни неправилности во значителен број општини, кои влијаат врз интегритетот на процесот.

Сè на сè, кандидатите и политичките партии од сите страни на политичкиот спектрум се појавија на гласачките ливчиња без никакви несоодветни спречувања. Тие беа во можност да ги претстават своите гледишта, а медиумите на гласачите им обезбедија главно разновидни информации. Вакавата состојба доведе до избори каде постоеше натпревар, а најголем дел од гласачите беа во можност да избираат врз основа на информираност. Меѓутоа, беа увидени сериозни нарушувања на законот на деновите на изборите во значителен број општини во западниот и северозападниот дел од земјата, вклучувајќи го и градот Скопје, а надлежните органи не успеаа да спроведат адекватни чекори за зачувување на владеењето на правото во периодот меѓу изборните кругови.

Во моментов е потребна брза и решителна акција за спречување на секакво толерирање на престапи поврзани со изборите, како и целосно враќање на владеењето на правото и довербата во изборниот процес.

Сè додека сериозните недостатоци, кои се идентификувани во извештајов, не бидат исправени, и сè додека на културата на неказнување не се гледа на обратен начин, ќе постои ризик по интегритетот на идните избори во земјата.

¹ Извештајов исто така е достапен на македонски јазик, но верзијата на англиски јазик е единствената официјална верзија.

Атмосферата во текот на кампањата беше главно тивка, со мал број изолирани инциденти. Сомнежите за заплашување, притисок и планови за изборни измами на денот на изборите предизвикаа високо ниво на недоверба меѓу заинтересираните страни на изборите. Активностите за спроведување кампањи стивнаа по првиот круг на избори, при што партиите го насочија своето внимание на контроверзните политички настани, како и обвинувања за вршење изборни неправилности. Настана значителен спор, непосредно по првиот круг од градоначалничката трка во Скопје, поради задоцнетото објавување на официјалните резултати, кои беа различни од неофицијалното паралелно сумирање на гласовите. Главната етнички албанска опозициска коалиција повика на бојкотирање на вториот круг од гласањето откако нејзините барања за прегласување беа одбиени.

Електронските и печатените медиуми, главно им обезбедија на гласачите доволно информации од разновиден карактер. Меѓутоа, следењето на медиумите кое беше спроведено пред првиот изборен круг покажа постоење на одреден степен на пристрасност во полза на владините интереси, имено на државните канали *МТВ1* и *МТВ3*, после што следеше подобрување на покривањето на кампањата на *МТВ1* пред вториот изборен круг.

Во Законот за локални избори, кој беше изменет во 2004 г., сеуште постојат нејаснотии во одреден број важни аспекти. Посебно, одредбите во врска со надлежноста на изборните комисии остануваат нејасни и од друга страна, одредбите во врска со жалбите, кои дозволуваат рестриктивност и непостојаност при постапувањето, при што, во одредени случаи, основани приговори остануваат без правна разрешница. Натаму, треба да се унапредат правата на домашните непартиски набљудувачи. Но, степенот до кој можните подобрувања на законот ќе можат позитивно да влијаат на изборниот процес, најмногу зависи од политичката волја што ќе ја покажат државните органи, како и другите изборни заинтересирани страни, одговорни за спроведувањето и почитувањето на законот на ефикасен и непартиски начин.

Изборните комисии беа формирани на принцип на паритет, од страна на двете главни владеачки партии и двете главни опозициски парламентарни партии. Така, на главните политички партии им беше овозможено огромно ниво на власт, меѓутоа исто вакво ниво на одговорност, при спроведувањето на изборите, обично не беше демонстрирано од страна на лицата кои беа назначени од политичките партии. Изборот на судии, кои служеа во изборните комисии, заснован на политички интереси, ја наруши независноста на судиите. Државната изборна комисија (ДИК) главно работеше на колегијален, ефикасен и консензуален начин.

Постапката на одлучување по жалбите не успеа да поправи цела низа очигледни неправилности. Општинските изборни комисии (ОИК), кои беа прв степен на одлучување по приговорите, во одреден број случаи не успеаа да го заштитат владеењето на правото. Додека Врховниот суд, од една страна, се произнесе, донесувајќи одлуки по жалбите во законскиот рок, одреден број од ваквите одлуки изгледаа неконзистентно. Свкупно, постоеше неспремност за натамошно испитување на околностите и вредноста на жалбите. Жалбите резултираа во делумно прегласување кое се одржа на 27 март, 10 и 24 април, и 8 мај, развлекувајќи го изборниот процес.

Во текот на сите изборни денови, гласањето се одвиваше главно во тивка атмосфера и беше спроведено на уреден начин, во најголемиот дел од земјата. Увидените неправилности вклучуваа во себе случаи на полнење на гласачки кутии, украдени гласачки ливчиња, тензија во и надвор од избирачките места, како и заплашување. На одредени места, на жените им беше ускратено правото на глас како резултат на изборни неправилности.

ОБСЕ/ОДИХР е подготвена да соработува со органите на власта за изнаоѓање одговор околу загриженоста спомената во извештајов, како и во врска со спроведувањето на препораките кои се понудени понатаму во текстов.

II. ВОВЕД И БЛАГОДАРНОСТ

Набљудувачката мисија на изборите (НМИ) на ОБСЕ/ОДИХР беше воспоставена во Скопје на 1 февруари и беше предводена од страна на Г-дин Џулијан Пил Јеите (Обединето Кралство на Велика Британија и Северна Ирска). Во неа работеше еден главен тим составен од 11 меѓународни експерти, како и 20 долгорочни набљудувачи од 14 земји-учеснички во ОБСЕ, кои беа распоредени во Скопје и во осум други регионални центри. По вториот круг, кој се одржа на 27 март, и во очекување на задоцнетиот втор круг на гласање на 10 април, НМИ на ОБСЕ/ОДИХР го намали својот број, па така само 6 долгорочни набљудувачи, распоредени во три регионални центри, останаа во земјата, и тоа во Скопје, Куманово и Тетово.

ОБСЕ/ОДИХР заедно со Конгресот на локални и регионални власти на Советот на Европа воспоставија Меѓународна набљудувачка мисија на изборите (МНМИ) за спроведување набљудување на изборните денови во текот на неколкуте изборни кругови. Конгресот испрати свои делегации да ги набљудуваат сите изборни кругови, а него го предводеше Г-дин Кит Витмор (Обединето Кралство на Велика Британија и Северна Ирска)

На 13 март, МНМИ распореди околу 360 набљудувачи од 39 земји-учеснички во ОБСЕ, вклучувајќи ја и осумчлената делегација на Конгресот на локалните и регионалните власти на Советот на Европа. Набљудувачите на 13 март посетија повеќе од 1.500 избирачки места од вкупно околу 3.000 избирачки места низ целата земја.

На 27 март, МНМИ распореди околу 260 набљудувачи од 31 земја-учесничка во ОБСЕ. Претставниците на амбасадите на земјите-учеснички во ОБСЕ, акредитирани во Скопје, како и претставници на меѓународни организации, исто така придонесоа со своето учество во краткорочните набљудувања. На 27 март, набљудувачите посетија повеќе од 1.300 избирачки места.

Околу 80 набљудувачи од 24 земји-учеснички во ОБСЕ го дадоа својот придонес преку своите амбасади и меѓународни организации, при што го набљудуваа задоцнетиот втор круг на изборите кој се одржа на 10 април.

ОБСЕ/ОДИХР им е благодарна на Министерството за надворешни работи, Државната изборна комисија и другите национални и локални власти за нивната помош и соработка во текот на набљудувањата. ОБСЕ/ОДИХР исто така сака да ѝ се заблагодари на

Мисијата за набљудување на прелевањето конфликти на ОБСЕ во Скопје и Канцеларијата на Советот на Европа, како и другите меѓународни организации и амбасади акредитирани во Скопје, за нивната поддршка во текот на целата мисија.

III. ПОЛИТИЧКА ПОЗАДИНА

Локалните избори, кои првично беа закажани за октомври 2004 г., беа откажани поради одржување на референдум, со што, во август 2004 г. се одлучуваше за валидноста на Законот за територијална организација. Овој закон, како и самите избори, играат клучна улога во процесот на децентрализација, што е клучен елемент во спроведувањето на Охридскиот рамковен договор (ОРД)². Со овој закон се намали бројот на општините и градот Скопје, од 123 на 84, и истиот се покажа како мошне контроверзен во одреден број аспекти. Тука спаѓаат и зголемувањето на границите на градот Скопје, за зголемување на ентитетното албанско население во овој град, на над 20 отсто, при што градот ќе стане официјално двојазичен.

Со одложувањето на локалните избори сериозно беше загрозувањето на ОРД. Бидејќи референдумот од 7 ноември 2004 г. беше неуспешен поради тоа што одзивот на гласачите изнесуваше 27 отсто, што е значително помал процент од законскиот од 50 отсто, локалните избори беа презакажани за 13 март 2005 г.

Локалните избори од 2005 г. беа особено значајни поради децентрализацијата во локалната администрација. Во иднина градоначалниците ќе имаат многу поголеми овластувања во рамките на области како на пр. планирање на градовите, образованието и социјалната заштита. Политиката пред одржувањето на изборите беше подвоена главно по линија на етничките заедници, а трката за гласови се одвиваше помеѓу партиите во самите заедници.

На владеачката коалиција „За Македонија заедно,“ предводена од Социјалдемократскиот сојуз на Македонија (СДСМ), им се спротистави поделената опозиција. По ова, на крајот од 2004 г. следеше раздор во Внатрешната македонска револуционерна организација – Демократска партија за македонско национално единство (ВМРО-ДПМНЕ). ВМРО-ДПМНЕ го воспостави блокот „Обединета опозиција“ заедно со неколку помали партии кои учествуваа во изборите.

Отцепената ВМРО – Народна партија (ВМРО-НП), чиј лидер неофицијално беше поранешниот лидер на ВМРО-ДПМНЕ и премиер Љубчо Георгиевски, привлече повеќе пратеници во Собранието отколку ВМРО-ДПМНЕ. Локалните избори беа прва проба на силите на двете партии пред гласачите.

Етнички албанскиот коалиционен партнер на СДСМ, Демократската унија за интеграција (ДУИ), се соочи со предизвикот на „Коалицијата за добросостојба,“ во чиј состав влегоа Демократската партија на Албанците (ДПА) и Партијата за демократски просперитет (ПДП). Како нова партија, формирана по конфликтот од 2001 г., за ДУИ овие избори

² Охридскиот Рамковен договор беше потпишан во 2001 г. од страна на четирите главни партии претставени во Собранието, за повторно враќање на стабилноста, по вооружениот конфликт кој се случи истата година.

претставуваа прва можност оваа партија да се воспостави себе си на локално ниво, откако ја победи ДПА во текот на парламентарните избори во 2002 г.

Трките кои се спроведоа во Скопје и Тетово беа од особено значење затоа што најголемите етнички македонски и етнички албански партии си ги одмерија силите, во рамките на своите заедници. Меѓутоа локалната состојба која во голем степен се разликуваше од место до место, понуди кандидати со најразлични локално-политички конфигурации. Имаше голем број независни кандидати, кои, во одреден број случаи беа поддржани од опозициските партии. Во рамките на изборот на градоначалник за Скопје, независниот кандидат Трифун Костовски доби поддршка од најголемиот дел опозициски партии на етничките Македонци, вклучувајќи ги ВМРО-ДПМНЕ и ВМРО-НП.

IV. ПРАВНА РАМКА

Правната рамка на локалните избори од 2005 г. во себе ги вклучи: Уставот од 1991 г., последен пат изменет по потпишувањето на ОРД, Законот за локални избори од 2004 г. (изборен закон), Законот за избирачки список, одлуките на ДИК, како и друга регулатива.

Општинските советници се избираат преку пропорционален систем, преку точно утврдени списоци, без праг на одсив и преку добивање на советничкото место со користење на де-хонтовата формула.³ Градоначалниците се избираат во прв круг, ако кандидатот за градоначалник добие повеќе од 50 отсто од дадените гласови, во случај кога една третина од гласачите запишани во Избирачкиот список, во соодветната општина, излегле на гласање. Ако нема победник во првиот круг од гласањето, во текот на две недели се одржува втор круг на гласање, при што двата кандидати кои добиле најголем број гласови во текот на првиот круг, се натпреваруваат, но без праг на одсив на гласачите.

Од една страна, иако се забележува подобрување кај изборниот закон, остануваат голем број аспекти кои се нејасни, и покрај претходните препораки на ОБСЕ/ОДИХР. Одреден број одредби од изборниот закон беа хармонизирани со законодавството кое ги уредува парламентарните избори. При тоа вклучено е задолжителното користење на официјалните јазици на малцинставата во општините каде најмалку 20 отсто од граѓаните зборуваат официјален јазик кој не е македонски. Законот исто така утврдува, 30 отсто од местата во горните и долните редови на кандидатските списоци да бидат исполнети со обата пола.

Со изборниот закон се воспоставуваат три нивоа на органи за спроведување на изборите: Државна изборна комисија (ДИК); 84 Општински изборни комисии (ОИК), по една во општините предвидени со Законот за територијална организација од 2004 г.; и 2.976 Избирачки одбори (ИО), по еден во секое избирачко место. Дополнителна Изборна комисија се формира за спроведување на изборите за градоначалник и Совет на градот Скопје, кој се смета како дополнителна единица на самоуправата, во чиј состав влегуваат десет општини.

Додека, од една страна изборниот закон не успева директно да каже дека одлуките и актите на надредената изборна комисија се задолжителни за пониското ниво комисии, во

³ Исто така позаната како „метода на најголемиот делител“

член 16 од овој закон се дефинира дека ДИК треба да ја „следи законитоста и спроведувањето на изборите.“ Не постои посебна одредба која дозволува упатствата на ДИК да бидат обжалени до Врховниот суд.

Според изборниот закон, ДИК не игра никаква улога во постапката на одлучување по приговорите и жалбите.⁴ Така Општинските изборни комисии се првото место каде се евидентираат приговорите и жалбите по неправилности или прекршувањата на законот. Жалбите по одлуките на ОИК се поднесуваат до надлежниот Основен суд, а во конечна постапка, до Апелациониот суд.

Жалбите по одлуките на ОИК можат да се поднесат до Апелациониот суд во случаи поврзани со регистрирање кандидати, или до Врховниот суд, по одлуки за поништување на гласањето во избирачки места. Меѓутоа, законските одредби поврзани со поништување на гласањето се претесни и не е јасно дали условите за поништување на гласањето се сеопфатни. Приговорите по случаи на прекршување на правата на кандидатите се поднесуваат до соодветниот Основен суд и конечно до Апелациониот суд.

Изборниот закон не нуди сеопфатни услови за неспоивост на вршењето на функцијата претседател на ОИК или ИО. Со овој закон само се забранува вршење на функцијата претседател на ИО од страна на регистриран кандидат или лице без пријавено постојано жителство во соодветната општина. Членувањето во ОИК или ИО директно не им се забранува на регистрираните кандидати.

Законските обврски на изборните комисии, во некои случаи, се нејасни и им дозволуваат на Општинските изборни комисии да ги толкуваат на рестриктивен начин. Законот на места потфрла и дозволува, за одредени сомнителни одлуки донесени од страна на ОИК, да не може да се изнајде правен лек, пред денот на изборите, особено во врска со списоците на кандидати.

Изборниот закон не го обезбедува следново:

- транспарентна и кохерентна рамка за финансирање на кампањите како и примена на Законот во овој дел;
- забрана за присуство на неовластени лица на избирачките места во текот на гласањето⁵; и
- правата на набљудувачите да вршат увид во документите, да присуствуваат на состаноците, да ги следат изборните активности во секое време и да добијат препис од записници на сите нивоа.

Член 65 дефинира дека само забелешките кои биле внесени во записниците на избирачките места, можат да бидат земени во предвид, во текот на жалбената постапка, со што се поттикнува рестриктивна примена на оваа одредба. Со ова се поддржува еден вид вештачка жалбена постапка, при што основаните забелешки во врска со сериозни прекршувања на законот, остануваат необелоденети, без обзир на условите кои се содржат во членовите 17.1, 17.13 и 17.15.

⁴ ДИК има функција на орган кој одлучува по жалби според Глава VI, од Законот за избирачки список.

⁵ Превидувањето на ваквата забрана во законот често пати се искористува. Член 56 се однесува само на затворањето на избирачкото место.

V. ОРГАНИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ

A. ИЗБОРНИ КОМИСИИ

Изборните комисии се формираат според принципот на паритет од страна на двете главни владеачки и двете главни опозициски парламентарни партии.

Составот на ДИК остана непроменет од периодот на одржување на референдумот во 2004 г. Тој се состои од Претседател кој го назначува Претседателот на Републиката, како и осум членови кои ги назначува Собранието. Во редовите на членството се вклучени четири судии од Врховниот суд, секој од нив назначен со согласност на четирите водечки политички партии, а останатите четири членови се именуваат од страна на овие партии. Членовите на Општинските изборни комисии се назначуваат од страна на ДИК, а во нивниот состав влегува Претседател, кој е судија на локален основен суд, како и четворица други членови. Членовите на Избирачките одбори се назначуваат од страна на соодветната ОИК, а во своите редови вклучуваат Претседател и четири членови. Членовите на Општинските изборни комисии и Избирачките одбори се назначуваат од страна на политичките партии. Во најголем број случаи членовите на Општинските изборни комисии беа новоназначени поради промената на бројот на општини. Секој член на изборна комисија, како и секој нејзин претседател, има заменик кој се назначува според истите правила и кој дејствува наместо лицето кое го заменува во случај на негово отсуство.

Законот им дозволува исклучителни привилегии на четирите водечки партии во делот на назначувањето на органите за спроведување на изборите. Ваквата рамка може да доведе до соодветна изборна пракса само ако секоја од таквите партии обезбеди сигурност дека нејзините претставници ги вршат своите обврски во целост, на непристрасен начин и во согласност со законот.

Додека, од една страна изборниот закон одредува членовите на изборните комисии да „ги вршат своите обврски непристрасно, совесно и одговорно,“ беше очигледно дека членувањето во изборните комисии, често пати се толкуваше како можност да се одбранат партиските интереси, а не како можност за почитување на обврските за спроведување избори кои ќе бидат коректни и во согласност со законот. Ова беше особено забележително при донесувањето на одлуките, каде секогаш превалдуваа партиските интереси, освен во врска со чисто техничките или логистичките прашања.

ДИК побара мислења од политичките партии во текот на постапката за назначување на судиите кои треба да служат како Претседатели на Општинските изборни комисии. Од една страна, беше постигнато високо ниво на консензус, а назначувањето на членовите на Општинските изборни комисии заврши во законски рок, од друга пак, претходната загриженост на ОБСЕ/ОДИХР во врска со вклучувањето на политичките интереси во постапката за избор на судии кои ќе служат во изборните комисии, не беше уважена.

Додека ДИК работеше главно на ефикасен, колегијален и консензуален начин, постоеше тенденција, на дефинирање на својата улога и да одлучува на рестриктивен начин, при

што не успеа целосно да воспостави јасна одговорност. Неуспехот на органите на власта да воспостават постојан Секретаријат на ДИК, како што е дефинирано со закон⁶, како и недоволниот број кадар, соодветен канцелариски простор и опрема, сериозно ја ограничува ефикасноста на работењето на ДИК. Големiot обем на рутински постапки ѝ беа голем товар на ДИК.⁷

ДИК не ги објавуваше редовно своите одлуки, и покрај претходните препораки на ОБСЕ/ОДИХР. И покрај ова, навремената подготовка на записниците од седниците на ДИК беше повторно воспоставено по првиот круг. Транспарентноста беше значително подобрена откако ДИК почна да ги објавува, на својата интернет страница, одреден дел од своите упатства и останатите корисни информации во врска со изборниот процес.

ДИК е обврзана да ги обучува членовите на Општинските изборни комисии. Задоцнетото усвојување на записниците, како и другите технички проблеми, го ограничува време кое ѝ беше на располагање за спроведување вакви обуки, при што беше одржана само една обука. Само претседателите на Општинските изборни комисии и нивните заменици присуствуваа на обуката. Уште една обука, од сличен карактер, беше организирана меѓу првиот и вториот круг од изборите, за Општинските изборни комисии каде се сметаше дека ќе се одржи гласање на 27 март.

Општинските изборни комисии се одговорни за законското спроведување на изборите во соодветна општина. Дополнително на бројните административни и логистички задачи, Општинските изборни комисии се одговорни и за регистрирањето на кандидатите, како и за назначување на членовите на Избирачките одбори во избирачките места кои се во нивна надлежност, и исто така за сумирањето и објавувањето на резултатите. Тие исто така играа централна улога при одлучувањето по приговорите по неправилности во постапката на гласањето, пребројувањето и одредувањето на резултатите.

Општинските изборни комисии ги назначија членовите на Избирачките одбори во законскиот рок. Избирачките одбори беа одговорни за спроведување слободно и мирно гласање и пребројување на гласовите во избирачките места, на денот на изборите, како и за мобилното гласање за гласачите кои се врзани за своите домови, денот пред изборите. Сложеноста на локалните избори можеше да им создаде сериозни тешкотии на ИО, особено на избирачките места каде имаше 1.000 или повеќе регистрирани гласачи. ДИК на време се осврна на ова прашање и одлучи да им дозволи на ИО, по потерба, да ги задолжат своите одредени заменици да вршат задачи како редовните членови, освен во делот на гласање по одлуки и потпишување на официјалните документи.

Општинските изборни комисии се одговорни за спроведување обука за Избирачките одбори. Општинските изборни комисии организираа обуки, со меѓународна поддршка, во 34 регионални центри, на македонски и на албански јазик. Присуството на овие обуки не беше задолжително, а за присутните не следувааше надомест, па така севкупното влијание на обуките беше намалено. Не се одржа дополнителна обука за Избирачките одбори во периодот меѓу изборните кругови.

⁶ Закон за парламентарни избори.

⁷ На пример, сите извадоци од Избирачкиот список за избирачките места мораа да бидат потпишани од страна на член на ДИК.

Б. ПОСТАПКИ И ТЕХНИЧКИ ПОДГОТОВКИ

Во целата земја подготовките главно поминаа без проблеми и на ефикасен начин. Вкупно 379 градоначалнички кандидати и 445 кандидатски листи за советници беа регистрирани во законскиот рок. Дистрибуцијата на изборниот материјал и постапките на денот на изборите беа навремено спроведени, пред почетокот на изборните кругови.

ДИК на изглед работеше ефикасно при усвојувањето на упатствата и појаснувањата на законските одредби, во главно почитувајќи ги законските рокови. Меѓутоа, ДИК не подготви упатства за спроведување на сумирањето на резултатите во Општинските изборни комисии, што не е регулирано со закон. Така, посебно во текот на првите два круга, непостоењето на сообразност на постапките беше забележливо. Организирањето на компјутеризираната обработка на резултатите исто така се разликуваше од една ОИК до друга, често пати неможејќи да обезбеди адекватна транспарентност. ДИК уште еден пат неуспешно да им достави на Избирачките одбори записници за резултатите во табеларна форма.⁸ Гласачките ливчиња, записниците за резултатите и другиот изборен материјал и јавните огласи беа отпечатени на официјалните јазици во општините каде најмалку 20 отсто од граѓаните се говорители на јазик кој не е македонски, во согласност со законот.

ДИК усвои „Кодекс за правилата и процедурата за набљудување на локалните избори 2005“ со кој не им се обезбеди право на набљудувачите целосно да го набљудуваат предизборниот процес и право да добијат препис од записниците од резултатите на денот на изборите. Меѓутоа, ДИК мошне брзо дејствуваше како одговор на обидите на одредени Општински изборни комисии да решаваат по приговори на затворени седници, без присуство на набљудувачи, и при тоа усвои упатство со што ги овласти, како домашните, така и меѓународните набљудувачи, да присуствуваат на ваквите седници на ОИК. За жал, ваквото право им беше ускратено на претставниците на кандидатите.

Во голем број случаи, ДИК не ги толкуваше своите законски овластувања и обврски на сеопфатен начин.⁹

Во ДИК не постоеше волја за отповикување на претседавачите на Општинските изборни комисии кои работела на несоодветен начин во текот на првиот и вториот круг. Ваквото не постоење на волја, наводно било поради загриженоста дека такво дејство би ја поткопала кривката рамнотежа на интереси на политичките партии при назначувањето судии за претседатели на Општинските изборни комисии, иако нивното назначување би требало да биде непартиско.

⁸ Формата на записниците за резултатите во ИО содржат долги текстови, каде бројките се впишуваат во текстот. За да се спроведе пребројувањето на гласовите, да се обработат записниците за резултатите во ИО и за да се подобри транспарентноста и одговорноста, се препорачува сите нумерички податоци да бидат испишувани во табела, која ќе биде дел од записникот.

⁹ На пример, по завршување на првиот круг од изборите, Претседателот на ОИК во Тетово јавно се пожали дека бил под сериозни закани од страна на политичките партии во врска со одлучувањето по жалбите. Во исто време, ДПА реши да ги смени својот член и заменик во ОИК во Тетово, наводно присилувајќи ги да дадат оставка. На овие места беа поставени лица против кои, во тој период, се водеше судска постапка за претходно нарушување на изборниот процес, чиј распит во рамките на истата кривична постапка го вршел Претседателот на ОИК Тетово. ДИК го одобри назначувањето на овие членови, но потоа прими приговор од страна на ОИК во Тетово, со образложение дека овие лица се несоодветни и ја попречуваат работата на ОИК. Не беше преземено никакво дејство од страна на ДИК во врска со овој случај. На крајот, ДПА го отповика контроверзниот член на ОИК и неговиот заменик, но тоа се случи дури по вториот круг од гласањето.

Меѓутоа, пред вториот круг избори од 27 март, ДИК излезе со препорака упатена на Општинските изборни комисии за спроведување смени во Избирачките одбори каде гласањето било поништено во текот на првиот круг. Ваквата препорака, во најголем број случаи, беше почитувана. Составот на многу Избирачки одбори во кои резултатите од вториот круг беа поништени исто така беше сменет пред одржување на задоцнетиот втор круг гласање спроведен на 10 април.

По спроведувањето на првиот круг на гласање, како резултат на долгиот процес на решавање по приговорите и жалбите, целосните информации околу местата каде ќе се спроведе втор круг гласање беа достапни дури на 22 март. Со ова им беше оставен мал простор на органите за спроведување на изборите да се подготват за вториот круг. И покрај ова, ДИК ги отпечати гласачките ливчиња и го дистрибуира избирачкиот материјал до Општинските изборни комисии, во рамките на законскиот рок. Меѓутоа, слични вакви ограничувања со цел запазување на законскиот рок, во текот на вториот круг, доведоа до грешки во верзијата на гласачкото ливче на албански јазик, кое се користеше при гласањето на 10 април во Куманово, кое можеше да предизвика забуна меѓу гласачите.

Раното гласање, организирано за војниците, лицата кои служат затворска казна и внатрешно раселените лица (ВРЛ), беше спроведено во околу 40, специјално за таа намена организирани избирачки места, еден ден пред секој од изборните кругови. Дистрибуцијата на изборниот материјал за специјалните избирачки места, како и доставата на пликоата со гласовите, назад до Општинските изборни комисии, беше сложена постапка за која се користеше експресна пошта.

VI. РЕГИСТРАЦИЈА НА ГЛАСАЧИТЕ

Одговорноста за подготовка на избирачките списоци му беше доверена на Министерството за правда (МП). Законот за избирачки список го уредува регистрирањето на гласачите во избирачкиот список¹⁰ во случаи кога имаат пријавено живеалиште,¹¹ во соодветната општина, имаат наполеното 18 години, на денот на изборите, и поседуваат важечка исправа за идентификација, дозвола за управување моторно возило или пасош.¹² Ажурираните извадоци од избирачкиот список беа изложени на увид на јавноста од 13 до 27 јануари во подрачните канцеларии на МП, при што околу 38.000 гласачи ги проверија своите податоци во Избирачкиот список. Ваквиот увид во најголем дел се однесуваше на постапката на собирање потписи за давање поддршка на кандидати и списоци. Конечниот избирачки список, кој беше потпишан од страна на ДИК, вклучи 1.711.293 имиња на гласачи, при што беше забележано зголемување од 1.757 гласачи во споредба со списокот за Реферндумот од 2004 г. Откако ДИК ќе го потпише Избирачкиот список, не е дозволено негово натамошно изменување.

¹⁰ Ако не се прогласени за работно неспособни од страна на судот.

¹¹ Се чини дека категоријата живеалиште се однесува на постојано живеалиште; временото живеалиште игра важна улога само за странски државјани.

¹² Во случај кога граѓанинот привремено престојува во странство и кога има пријавено живеалиште во родната земја.

Како и во текот на претходните избори, повеќето политички партии се сомневаа во интегритетот на избирачкиот список, тврдејќи дека содржи значителен број починати лица и гласачи кои живеат во странство. Меѓутоа, НМИ на ОБСЕ/ОДИХР увиде дека само една политичка партија ја искористила законската можност за добивање на избирачкиот список од МП.

МП извести дека околу 55.000 гласачи кои имаат живеалишта во земјата, но кои престојуваат во странство повеќе од 12 месеци, сеуште се впишани во избирачкиот список, затоа што не постои законска можност за нивно бришење од списокот. Околу 15.000 граѓани, кои живеат надвор од земјата повеќе од 12 месеци, но кои немаат регистрирана локална адреса на живеење, не беа вклучени во избирачкиот список (ИС). Постоенето на значителен број на гласачи во ИС, за кои се знае дека се надвор од земјата на денот на изборите може да доведе до изборни злоупотреби од типот на гласање за други лица. Меѓутоа, на граѓаните не им се дозволува можноста да гласаат во дипломатските претставништва додека престојуваат во странство, како и да им се впишат имињата во избирачкиот список откако ќе се вратат во земјата, по потпишување на избирачкиот список од страна на ДИК. Така, бришењето на имињата од ИС на вакви граѓани има потенцијал да резултира во ускратување на правото на глас.

VII. ИЗБОРНА КАМПАЊА

A. ПРВ КРУГ, 13 МАРТ

Изборната кампања официјално започна на 21 февруари. Некои од главните партии, коалиции и кандидати одржаа партиски „конвенции“ неколку дена пред тоа, што беше, во голем дел, сфатено како одржување рани кампањи. Меѓутоа не беше упатен ниту еден приговор во врска со ова.

Кампањите беа различни во различни делови од земјата или во различните општини. На многу места, особено онаму каде што се спроведуваа најважните изборни кампањи, како што се Тетово и Скопје, активностите поврзани со кампањите започнаа уште на официјалниот почеток на кампањите. Во други обалсти пак, спроведувањето на активностите започна позабавено. Претставниците на локалните партии, во одредени случаи, изнесоа тврдења дека кусокот средства е причина за ограничените активности на нивните кампањи. Степенот на организираност на локалните партиски структури исто така варираше од место до место.

Во најголемиот број случаи, главните партиски настани во земјата беа митинзите на кои партиските лидери, од водечките партии, земаа збор. Со исклучок на трката во Скопје, каде преовладуваа локалните прашања, вакви прашања едвај беа споменувани на други места. И покрај интензивното ривалство меѓу ВМРО-ДМПНЕ и ВМРО-НП, обете партии користеа реторика на кампањите поврзана со СДСМ, избегнувајќи меѓусебни вербални напади. Во рамките на трката меѓу етнички албанските партии, ДУИ тврдеше дека во текот на нивното владеење тие направиле значителни подобрувања во полза на оваа заедница. ДПА го тврдеше спротивното, а нејзините лидери зазедоа посебен националистички став кој вклучи изјави кои имаа потпалувачки карактер.

Атмосферата на кампањите на површина изгледаше главно тивко, со искучок на изолирани инциденти кои вклучија извештаи за попречување на партиските митинзи. Опозициските партии обвинуваа дека постојат планови за заплашување, вршење притисок и вршење изборни измами на денот на изборите. Ваквите обвинувања и пријавените инциденти беа посебно распространите во западните делови на земјата. Ваквите обвинувања ја отсликуваа длабоката меѓусебна недоверба меѓу партиите, како и севкупната недоверба во изборниот процес.

According to interlocutors, political parties violated the legal limits by spending more than 15 denars per registered voter while receiving illegal donations and funds.

Б. ВТОР КРУГ, 27 МАРТ

Активностите од кампањите стивнаа по првиот круг. Политичкото внимание беше сконцентрирано главно на наводните неправилности во текот на првиот круг, вклучувајќи и наводи за изборна измама. Главната политичка дебата беше сконцентрирана на најбитните трки кои се одржаа во Скопје и Тетово. До таму до каде воопшто и постоеше некаква кампања, повеќето партии низ целата земја спроведуваа кампања „од-врата-до-врата“ отколку што одржуваа големи митинзи.

Нокта по првиот круг од изборите, домашната непартиска организација за набљудување на изборите МОСТ спроведе паралелно сумирање на резултатите во градот Скопје, засновано на општ статистички примерок од избирачките места. Податоците од паралелното сумирање на резултатите покажа дека Трфун Костовски, независен кандидат за градоначалник, постигна директна победа во првиот круг од изборите, освојувајќи повеќе од 50 отсто од гласовите. Меѓутоа, официјалните резултати, кои беа објавени со одредено задоцнување¹³, покажаа дека Костовски не го постигнал прагот на одзив од 50 отсто, при што се јави потреба од втор круг избори. За разлика од ова, паралелното сумирање на резултатите објавено од страна на МОСТ за изборот на членови на Советот на градот Скопје, речиси беа идентично со официјалните резултати. Опозицијата ги обвини владеачките партии за изборни измами, особено во врска со три општини во Скопје, каде на многу места беа увидени неправилности.

Во западните делови од земјата, особено во Тетово, ДПА-ПДП ги обвинија владеачките партии за сериозни неправилности во текот на првиот круг од гласањето. Овие партии побараа прегласување во 16 општини. Коалицијата одржа јавни протести во Тетово и Гостивар против наводните неправилности во спроведувањето на изборниот процес. Откога нивното барање за прегласување не беше уважено, тие ги повикаа нивните симпатизери да го бојкотираат вториот круг од гласањето, искажувајќи загриженост за натамошни неправилности и насилство.

Премиерот на 22 март закажа средба со сите партиски лидери, за да се обиде да ги смири контроверзните прашања по одржувањето на првиот круг. Лидерот на на блокот на „Обединетата опозиција“ не присуствуваше на средбата, а претставникот на коалицијата на ДПА-ПДП ја напушти средбата, откако повторно ги искажа барањата на коалицијата.

¹³

Види Глава XIV.

На продолжителната средба, која се одржа следниот ден, само лидерот на ВМРО-НП присуствуваше од страната на опозициските партии и тој брзо ја напушти средбата.

Контроверзните настани во Скопје и бојкотот на ДПА-ПДП, придонесоа кон огромната недоверба на јавноста во изборниот процес, што исто така беше поттикнато и од забавеноста на органите за спроведување на изборите, во нивното објавување на резултатите за трката во градот Скопје. Исто така придонес кон создавање негативна атмосфера дадоа и извештаите за заплашување на изборните службеници, како и изолираните напади на насилство врз партиски активисти, вклучувајќи и еден во село Моране во општина Студеничани, каде еден член на ДПА беше нападат и хоспитализиран.

Како позитивен развој на настаните се смета тоа што Министерството за внатрешни работи (МВР) брзо реагираше на пријавените изборни прекршувања и објави дека се води кривична истрага против 19 лица за сторени кривични дела во текот на првиот круг од гласањето. По вториот круг кој се одржа на 27 март, беа отворени уште седум други кривични истраги, а се разгледуваше и започнување истрага за други случаи. Ова претставува особен развој на настаните, ако го земеме во предвид непостоењето на волја од страна на властите во претходниот период да обвинат лица за кривични дела поврзани со изборите.

В. ЗАДОЦНЕТ ВТОР КРУГ,¹⁴ 10 АПРИЛ

Периодот од две недели меѓу вториот круг и задоцнетиот втор круг беа одбележани со значителна општа замореност на активистите на партиите, како и на јавноста, поради развлекување на изборниот процес. Постоеше мошне мала активност за спроведување кампањи, освен во делот на напорите за поттикнување на луѓето да излезат и да гласаат.

Атмосферата продолжи да биде полна со недоверба во процесот. По контроверзните настани околу градоначалничката трка за градот Скопје, и главно слабиот учинок, во скопските општини, на владеачката коалиција „За Македонија заедно“, предводена од СДСМ, кандидатот Ристо Пенев се повлече од трката за градоначалник на Скопје, иако неговото име остана на гласачкото ливче, во согласност со законот. Меѓутоа, штабот на Костовски, искажа загриженост за натамошни неправилности.

Коалицијата ДПА-ПДП продолжи со бојкотирањето на изборите, стравувајќи од неправилности и потенцијално насилство. Од една страна, додека бојкотот беше во голем дел почитуван во наголем дел од етнички албанските средини, во одредени општини, каде кандидатите беа од ПДП, бојкотот не беше почитуван. И покрај ова, во најголем дел од местата не постоеше вистинска трка во текот на вториот круг. Во Охрид, опозицискиот кандидат од ВМРО-НП¹⁵ исто така повика на бојкот, поради незадоволство од отфрлањето

¹⁴ Како резултат на жалбите против неправилностите по првиот круг од гласањето, во одредени избирачки места, во одреден број општини, првиот круг од гласањето мораше да биде повторен. Во некои од овие избирачки места, повторувањето на првиот круг на гласање од 27 март резултираше со победа уште во првиот круг во трката за градоначалници. Меѓутоа, други избирачки места, каде мораше да се спроведе втор круг на гласање за избор на градоначалници, го спроведоа вториот круг на 10 април. Ваквиот „задоцнет втор круг гласање“ беше спроведен во Скопје, Тетово, Куманово, Чаир, Шуто Оризари, Конче, Студеничани, Зелениково и Кичево.

¹⁵ Во текот на вториот круг овој кандидат доби поддршка и од блокот на „Обединетата опозиција“

од страна на Врховниот суд на најголем дел од приговорите поднесени од страна на опозицијата.

VIII. МЕДИУМИ

A. ПРАВНА РАМКА

Правната рамка на покривањето на кампањата од страна на медиумите ги вклучија соодветните одредби од изборниот закон, како и „Правилата за еднаков пристап на медиумското претставување на Локалните избори 2005“ (Правила), усвоени од страна на Собранието на предлог на Советот за радиодифузија¹⁶ (СР).

Изборниот закон одредува еднакви услови за пристап на медиумите на сите кандидати и политички партии во текот на изборната кампања. Понатаму, СР е задолжен да предлага правила кои ќе ги дефинираат обврските на јавните радиодифузери да обезбедат бесплатно емитување, како и прописи за сите медиуми во врска со покривањето на изборите и платената политичка програма. Собранието ги усвои Правилата на 28 јануари, со цел да го уреди дејствувањето на медиумите во текот на кампањата, како и да ги заштити медиумите од мешање на политичките партии во нивната работа. Меѓутоа, Правилата се сметаа како значително рестриктивни од страна на повеќето медиумски куќи, до тој степен што тие ја оневозможуваат слободата на изразувањето.

Санкциите кои се предвидуваат во случај на прекршување на изборниот молк изгледаат особено неприкладни. СР мора да го следи придржувањето кон оваа одредба, а во случај на нејзино прекршување, да ја информира Државната управа за телекомуникации која треба да донесе одлука за прекин на радиодифузните активности на медиумот во траење од 48 часа. СР донесе одлука, како и во 2002 г., да не го спроведува до крај ваквото правило, бидејќи го смета 48 часовниот прекин на емитувањето за нарушување на правото на информирање. СР одреди дека ваков вид санкција треба да се применува само во случаи на експлицитно рекламирање, или пак во случаи кога прекршувањето на правилото било повторено и покрај упатените предупредувања.

Почитувајќи ги законските услови, СР го следеше покривањето на изборите од страна на сите локални и национални медиуми. Овие напори на СР треба да се истакнат. Меѓутоа, членството на СР, кое вклучуваше и еден претставник од кабинетот на градоначалникот на градот Скопје, создаде конфликт на интереси и подигна сомнеж околу непристрасноста на овој орган.

Одреден број медиумски куќи беа официјално предупредени од страна СР за непочитување на одредбите кои ја уредуваат платената политичка програма и еднаквиот пристап. Државниот канал *MTV3* кој емитува програма на албански јазик, доби предупредување по приговор од страна на коалицијата ДПА-ПДП, за наводно небалансирано покривање на изборите во полза на ДУИ.

Изборниот молк на 13 март беше прекршуван од време на време од страна на приватни радиодифузери кои објавуваа изјави на политички партии во врска со процесот на гласање

¹⁶ Советот за радиодифузија е составен од 9 членови, сите назначени од страна на Собранието.

кој се одвиваше во тој момент. Многу од медиумите го емитуваа интервјуто со Бранко Црвенковски, чија здравствена состојба, како што беше објавено претходниот ден, била критична. СР реши да ги предупреди тие медиуми за прекршување на изборниот молк.

Кратко време по 13 март, СР ги објави резултатите од неговото набљудување на медиумите во текот на кампањата од првтиот круг. СР објави дека значителен број приватни и јавни радиодифузери ги прекршиле правилата за еднаков пристап. Меѓутоа СР нема директна извршна надлежност, што ја намалува ефикасноста на неговото дејствување. И покрај ова, СР ја објави својата намера да поднесе жалба до Основниот суд против ваквите нарушувања.

СР објави дека одредени медиуми, на денот на изборите одржани на 27 март, го прекршиле изборниот молк. СДСМ поднесе приговор до ДИК и до СР противејќи се на медиумското покривање на конференцијата за медиумите одржана од страна на домашната непартиска набљудувачка група МОСТ¹⁷, која ги објави своите наоди во текот на денот на изборите. Наводно со ваквото дејство бил нарушен изборниот молк. СР дејствуваше во согласност со упатствата за спроведување на одредбата за изборниот молк,¹⁸ предупредувајќи ги медиумите да престанат со емитување на извештаи чии информации не се потврдени од официјални извори.

Б. МЕДИУМСКА КОНФИГУРАЦИЈА

Електронските и печатените медиуми главно им обезбедија на гласачите доволен број разновидни информации во врска со изборите. Поради природата на локалните избори, медиумите кои се застапени низ целата земја не можеа да обезбедат еднакво внимание за сите кандидати, па затоа се фокусираа на поголемите градови, особено на градоначалничката трка во Скопје.

Во предвечерието на изборната кампања, конфигурацијата на медиумите беше изменета поради тоа што два од три весници на албански јазик, дневниот весник *Флака* и неделниот *Лоби*, ги снема од пазарот. И едниот и другиот престанаа со работење поради финансиски тешкотии, кои делумно му ги препишуваат на наводниот бојкот од страна на маркетиншките куќи. Како резултат на ова, покрај третиот канал на јавниот радиодифузер *МТВ3*, како единствен весник на албански јазик остана само дневниот весник *Факти*.

Во периодот меѓу двата круга, НМИ на ОБСЕ/ОДИХР беше информирана дека сопственикот на просториите на *Факти* ги испразнил просториите, задржувајќи ја техничката опрема. Како резултат на ова, *Факти* привремено прекина да излегува на 21 март, создавајќи јаз во медиумската конфигурација. Весникот продолжи да излегува неколку дена по вториот круг на гласање.

¹⁷ Види Глава XII.

¹⁸ За спроведување на Член 28 од Законот и Член 25 од Правилата: „(4)... медиумите треба да објавуваат само основани информации и треба да користат официјални извори. Елементите од информациите на официјалните извори кои претставуваат прекршување на молкот (на пр. окривање на идентитетот на политичкиот субјект и/или лица кои биле вклучени во настанот) не смеат да се објавуваат до затворањето на избирачките места, т.е. до 19:00 ч.“

В. СЛЕДЕЊЕ НА МЕДИУМИТЕ

ОБСЕ/ОДИХР следеше одредени печатени и електорноски медиуми, и ги анализираше секој ден со цел да го оцени покривањето на кандидатите за градоначалници и советници, како и релевантните политички играчи, во текот на кампањите од првиот и вториот круг од изборите. Следниве електронски медиуми беа набљудувани: првиот канал на јавниот радиодифузер *МТВ1* и приватните *ТВ А1*, *Канал 5* и *Сител ТВ*. При тоа НМИ на ОБСЕ/ОДИХР ги анализираше ударните вести на албански јазик на *МТВ3*. Од печатените медиуми, *Дневник*, *Факти*, *Вест*, *Време* и *Утрински весник* беа набљудувани.

Во текот на кампањата од првиот круг државниот радиодифузер *МТВ* се придржуваше кон обврската да обезбеди бесплатни емитувања за сите кандидати. И покрај ова, наодите на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР упатуваа на значително покривање на владините интереси како на *МТВ*, така и на *МТВ3*, при што Владата доби околу 45 отсто од времето на информативните емисии. При тоа, функционери на владеачките партии имаа можност да ѝ се обратат на јавноста со изјави во живо, надвор од изборниот контекст, при што нивната предност беше зголемена. На коалицијата „За Македонија заедно“ и беше посветено околу 25 отсто од времето на информативните емисии на *МТВ1*. Радиодифузерот на албански јазик *МТВ3* ја претпочиташе ДУИ, при што посветеното време на ДПА изнесуваше помалку од половина од времето посветено на ДУИ, а квалитетот на известувањето значително беше насочено во корист на ДУИ.

Со мониторингот на приватните медиумите кои емитуваат низ целата земја се дојде до заклучок дека тие главно понудија балансиран пристап, а исто така организираа и телевизиски дебати. Меѓу приватните канали кои беа набљудувани од страна на НМИ, *Сител ТВ* не се придржуваше целосно на правилата за еднакон пристап на медиумите, особено во врска со покривањето на активностите од кампањите и платените политички емисии. Од една страна, додека главните политички сили беа покриени од страна на *Сител ТВ* преку различни програми, нивните информативни емисии ја претпочитаа опозицијата и кандидатот за градоначалник на Скопје, Трифун Костовски, кој беше поддржан од страна на опозицијата.

Дневниот печат кој беше набљудуван значително ги покриваше политичките прашања и прашањата поврзани со изборната кампања. Иако во повеќето весници постоеше одредена критика упатена кон Владата и владеачките партии, нивниот пристап беше главно балансиран. Од една страна, додека известувањето на главните дневни весници беше балансирано, *Време*, а до одреден степен и *Вест*, спроведуваа отворена кампања против кандидатот за скопски градоначалник на владеачката коалиција, Ристо Пенев. Весникот на албански јазик, *Факти*, од една страна ја критикуваше Владата и владеачката ДУИ, меѓутоа обезбеди балансирано покривање на кандидатите за изборната трка.

Јавното радиодифузно претпријатие *МРТВ* обезбеди бесплатно време во неговите програми за кампањата на кандидатите од вториот круг на изборите и организираше дебати меѓу кандидатите чие учество во вториот круг беше потврдено. *МТВ1* исто така емитуваше снимки од специјалната информативна програма посветена на изборите, иако тие емисии беа со пократко времетраење.

Наодите на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР во врска со набљудувањата на медиумите, во текот на кампањата за вториот изборен круг, покажаа подобрување во покривањето на претставниците на државните органи, кое беше намалено на 27 отсто од вкупното време. Главните политички субјекти беа претставени главно подеднакво. Во врска со *МТВЗ*, наодите покажаа дека овој канал продолжи со своето пристрасно покривање на настаните. Во информативните емисии присуството на владините интереси продолжи, зафаќајќи 39 отсто од времето во вестите. Владеачката ДУИ беше повторно претпочитана од овој медиум при што два пати повеќе од времето на емитување ѝ беше посветено на неа, во споредба со нејзиниот противник коалицијата ДПА-ПДП.

IX. ПРИГОВОРИ И ЖАЛБИ

A. ПРЕДИЗБОРНИ ПРИГОВОРИ И ЖАЛБИ

Апелациониот суд решаваше по 13 приговори поврзани со одбивање на списоци на кандидати за советници за општините или кандидати за градоначалници. Апелациониот суд решаваше по сите случаи во постапка затворена за јавноста. Судот се изјасни позитивно само за случаите при што Општинските изборни комисии одбиле да прифатат кандидатски листи, според Член 29 од изборниот закон. Ако ОИК одобрила кандидатска листа, тогаш без оглед дали постоеле неправилности или не постоела согласност со изборниот закон, Апелациониот суд донесе одлука дека ваквото решение не може да биде предизвикано.

B. ПРИГОВОРИ И ЖАЛБИ ПО ПРВИОТ КРУГ

По сериозните неправилности во текот на првиот круг, НМИ на ОБСЕ/ОДИХР се концентрираше на бројните случаи каде Општинските изборни комисии не можеа да ја заштитат законитоста на изборниот процес и да донесат одлука по случаите на изборни измами во рамките на постапката на приговори и жалби. НМИ на ОБСЕ/ОДИХР беше сведок на случаи кога Општинските изборни комисии не ги исполнуваа своите обврски на непристрасен и совесен начин и во согласност со законот, и дејствуваа главно според партиските интереси. ДИК одлучи да се воздржи од давање насоки на Општинските изборни комисии во текот на постапката на решавање по приговорите и жалбите, во согласност со нејзината ограничена улога која ѝ ја одредува законот.

Изборниот закон одредува дека работата на Општинските изборни комисии е јавна, за да се обезбеди транспарентност при донесувањето на одлуките и при разгледување на приговорите. Веднаш по завршување на првиот круг избори во голема спротивност на љубезноста која ја покажаа многу од Општинските изборни комисии, обидите на ОБСЕ/ОДИХР да остварат контакт со претседателите на Општинските изборни комисии од одредени општини, беа непријатни.¹⁹ ДИК дури мораше да усвои упатство дека на набљудувачите на ОБСЕ/ОДИХР им е дозволено да присуствуваат на седниците на Општинските изборни комисии, во текот на разгледувањето на приговорите.

¹⁹ На различно ниво, Општинските изборни комисии од Чаир, Гази Баба, Шуто Оризари, Студеничани, Гостивар и Врапчиште, се однесуваа некооперативно и ја попречуваа работата на НМИ по првиот круг од изборите.

Околу 200 приговори беа поднесени до Општинските изборни комисии во целата земја, за наводни неправилности, главно од страна на политичките партии и независните кандидати. Загрижува фактот што голем дел од нив беа отфрлени од страна на Општинските изборни комисии, во најголем дел поради технички и процедурални причини. Во ретки случаи Општинските изборни комисии спроведуваа истрага во врска со суштината на заснованоста на приговорите, дури и во случаи каде постоеја докази за сериозни неправилности.

Одредени Општински изборни комисии работеа на мошне компетентен начин во рамките на жалбената постапка, а некои од нив дејствуваа на решителен начин во насока на решавање на неправилностите сторени од страна на Избирачките одбори, како и разликите кои се јавуваа во записниците на Избирачките одбори. Меѓутоа постоеја многу случаи кога Општинските изборни комисии се покажаа како неволни да стават сомнеж врз одлуките на Избирачките одбори, дури и во случаи кога беше јасно дека основните механизми на сигурност, како и задолжителните постапки, не биле земени во предвид во текот на првиот круг од гласањето. Дури и оние Општински изборни комиси кои покажаа поголема волја за поништување на гласањето и исправка на прекршоците, донесуваа непостојани одлуки и не успеаа да дејствуваат по јасните случаи на недозволени акти.

Правилото според Член 57 и 65, каде се одредува дека само оние забелешки кои биле забележани во записниците во Избирачките одбори може да послужат во постапката на решавање по приговорите и жалбите, беше искористено од страна на Општинските изборни комисии и Врховниот суд за отфрлање на жалбите, дури и во случаи каде постоеја докази дека биле користени закани и заплашување на членовите на Избирачките одбори и претставниците на кандидатите. Тука спаѓа еден случај каде подносителот на жалбата, еден претседател на ИО, поднесе приговор дека бил заплашуван. Во одредени случаи, членови на Избирачки одбори и нивни претседатели наводно примиле закани да молчат, во текот на гласањето и пребројувањето на гласовите, при што се подразбира и замолчување во какви и да било натамошни жалбени постапки.²⁰ Во вакви случаи, строгото одбивање за натамошна истрага на приговорите, и директно прифаќање на записниците од ИО, како такви, може да доведе до спроведување на една мошне вештачка постапка, каде не се дејствува против сериозните прекршувања на законот. Додека одредбата на Член 65 во себе не содржи процедурални стандарди, подигнува сериозна загриженост во врска со механизмите за зачувување на владеењето на правото.

До Врховниот суд беа упатени 77 жалби против одлуки на Општински изборни комисии, овој суд донесе 64 одлуки сите жалби, во законскиот рок, при што во одредени случаи една одлука се однесуваше на неколку жалби. Жалбената постапка беше спроведена како управна постапка, затворена за јавноста, исклучувајќи ги од неа дури и подносителите на жалбите. Разгледувањето на жалбите беше засновано на поднесените документи и беше спроведено од страна на судски совети, составени од по пет судии на Врховниот суд, избрани по случаен избор. Врховниот суд обезбеди копии од сите одлуки и ѝ ги достави на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР.

Од 64 одлуки, судот во 17 случаи ги уважи жалбените наводи, вклучувајќи ги и оние каде беше барано поништување на гласањето. Во однос на жалбите кои наведуваа неправилности

²⁰ Претседателите на Шуто Оризари, Гази Баба, Тетово и Охрид наводно биле под закана или биле заплашувани.

за време на гласањето од 13 март, судот ги прифати приговорите, т.е. ги потврди одлуките на ОИК да го поништат гласањето во вкупно 20 решенија. Со оглед на слабиот квалитет на некои одлуки на ОИК, значителниот број на прифатени жалби е навистина за почит. Судот прифати жалби каде неправилностите или приговорите беа забележани во записниците на избирачките одбори (ИО), каде постоеја докази за полнење на гласачките кутии, голем број на неважечки ливчиња, како и гласање за починати лица.

Сепак, голем број одлуки од страна на Врховниот Суд се покажаа како непостојани, со тоа што некои приговори кои наведуваа слични докази беа различно ценети од различните совети на судии кои одлучуваа по нив. Слично, Судот зазема различни ставови при проценката на законските причини кои би ја оправдале одлуката на ОИК, да го поништи гласањето, член 74. Во повеќето случаи, Врховниот суд ги одби жалбите и ги поддржа претходните одлуки на ОИК со кои приговорите се одбиваат, строго повикувајќи се на Член 65. Судот, во основа, не се потруди поблиску да ги испита околностите на денот на изборите, како и наводите кои ја докажуваат основаноста на жалбата.

В. ПРИГОВОРИ И ЖАЛБИ ПО ВТОРИОТ КРУГ

По вториот круг, 174 приговори врз основа на член 81, беа поднесени до ОИК од страна на политички партии и независни кандидати. Откако Општинските изборни комисии ги отфрлија повеќето приговори, до Врховниот суд беа поднесени 76 жалби. Судот донесе 57 решенија, одлучувајќи по жалбите во законски предвидениот рок.

Во 16 случаи Врховниот суд ги уважи жалбите, во целост или делумно, или ги потврди одлуките на ОИК со кои беа уважени приговорите во врска со неправилности настанати за време на гласањето. Судот ги уважи жалбите, или ги потврди поништувањата од страна на ОИК, во случаи каде биле користени идентични потписи во Избирачкиот список, каде самите Општински изборни комисии не успеале да го почитуваат правото, како и во случаите каде записниците на ИО не биле потпишани од мнозинството членови. Сепак, како и претходно, поголемиот дел од жалбите беа отфрлени бидејќи подносителот на жалбата не можеше да докаже дека неговиот приговор е наведен во записниците на ИО. Судот одби да ги уважи жалбите во случаите каде претставниците на кандидатите наводно биле заплашувани да не вметнуваат забелешки во записниците. Исто така, постоеја случаи каде и регистрираната забелешка не беше доволна за поништување на гласањето. Во четири случаи, жалбите беа уважени бидејќи биле внесени забелешки во записниците на ИО или биле доставени малку подоцна.

Процесот на жалби не успеа да поправи некои лоши примери на изборни неправилности кои беа пријавени од набљудувачите. Во одлучувањето дали неправилностите на гласачките места биле минорни или значителни и дали условите за поништување се задоволени, различните судски совети повторно донесуваа непостојани одлуки.²¹

Х. УЧЕСТВО НА НАЦИОНАЛНИТЕ МАЛЦИНСТВА

²¹ По првиот круг од 27 март, различни совети на Врховниот суд одлучуваа по 15 жалби кон решенија на ОИК Охрид. Праксата од различните судски јурисдикции покажува дека сите вакави случаи треба да бидат разгледани од еден совет, со што би се намалил ризикот од непостојаност и неправедност.

Овие локални избори, кои се дел од спроведување на процесот на децентрализација, беа клучен елемент за спроведување на ОРД и како такви, беа од најголемо значење за етничката албанска заедница. Меѓутоа, заедниците на помалите малцинства, изразија загриженост дека се запоставени.

Постоеше големо незадоволство меѓу претставниците на помалите малцински заедници, како кај Турците, околу спојувањето на одредени општини, кое се случи со новиот Закон за територијална организација. Во таквите општини нивниот број беше релативно голем, а нивното припојување кон поголеми општини резултираше во губење на локалното влијание, како и правата поврзани со малцинските јазици. Меѓу другите партии, најголемата партија на турското малцинство, Демократската партија на Турците во Македонија (ДПТ), одлучи да ги бојкотира изборите во општина Врапчиште.

Во многу случаи, најважните партии на помалите малцински заедници ѝ се приклучија на владеачката коалиција, а во одредени места приложија свои списоци на кандидати за градоначалници. На пример во општина Пласница и Центар Жупа, каде турската заедница формира значително мнозинство, ДПТ кандидираше свои кандидати за градоначалници.

Маргиналните услови кај најголем дел од ромското население резултираше во тоа што оваа заедница особено беше цел на шеми на купување гласови, како од двата кандидата, така и од опозицијата. Натаму, Ромите исто така беа изложени на закани од губење на вработувањето или социјалната помош. Немањето соодветни исправи за идентификација беше уште еден елемент на злоупотреба бидејќи наводно политичките партии плаќале надомест за издавање исправи за идентификација за добиените гласови.

При тоа, постои и одреден број на жители-Роми без македонско државјанство. Ваквите недржавјани, често нарекувани како *долгорочни редовни жители*, се лица кои се родени во други делови од поранешна Југославија, кои по распаѓањето на земјата се најдоа себе си без соодветни документи, а подоцна не можеле да извадат исправи за идентификација.²²

Во општина Шуто Оризари, каде живее една од најбројните ромски заедници во Европа, постоеја значителен број на извештаи за предизборни неправилности. Двата водечки кандидати за градоначалник на општината, меѓусебно се обвинуваа дека преземале манипулирачки активности, вклучително и мито и насилно одземање на исправи за идентификација, како и заплашување и недозволени физички пресметки со гласачите. Значителниот број неправилности во Шуто Оризари, особено во текот на првиот круг на гласање, заедно со неочекуваниот висок број на гласови дадени на ДУИ и ДПА-ПДП, во рамките на изборот на советници, поттикна сомнеж меѓу Ромите дека траката за советнички места исто така е извалкана со неправилности.

²² Разговор со претставникот на Високиот комесаријат за бегалци на ООН (УНХЦР), одржан на 10 март 2005 г. Постојат различни проценки, а од една страна, додека УНХЦР проценува дека ваквата група вклучува околу 1.000 лица, засновано на неформални истражувања и податоци од пописот, вистинскиот број можеби е и повисок.

По првиот изборен круг, резултатите од гласањето во четири избирачки места во Шуто Оризари беа поништени поради неправилности. По повторените неправилности во натамошните кругови беа поднесени приговори, па затоа, во две избирачки места, се спроведе повторен втор круг гласање на 24 април. Новиот градоначалник беше избран на 24 април. Меѓутоа, бидејќи тој, во моментот е на издржување затворска казна, неговиот мандат беше повлечен. Така во Шуто Оризари мора да се организираат нови избори најдоцна 70 дена од повлекувањето на мандатот.

XI. УЧЕСТВО НА ЖЕНИТЕ

Изменетиот изборен закон воведе полова квота за списоците за кандидати за советници. На многу места, жените беа претставени на списоците со повеќе од квотата од 30 отсто, но на некои места ваквиот процент беше понизок од законскиот минимум. Ова посебно важеше за горните делови од кандидатските списоци. Во еден посебен случај, ОИК во Пласница намерно одобри два списка на кандидати за советници без жени-претставници. ДИК одлучи да ги отповика сите членови на оваа ОИК, иако ваквото дејство не е посебно одредено со закон. Меѓутоа, законските одредби, и нивното тесногледо толкување од страна на Апелациониот суд од Битола, не дозволуваат поништување на регистрацијата на кандидати. Како прозивод на ова беше дозволено регистрирање на списоци на кандидати без ниту една жена во нив, што е спротивно на законот.

ДИК издаде упатство за појаснување и обезбедување сигурност за соодветно спроведување на половата квота, меѓутоа во одредени случаи минимумот на списокот беше помал од 30 отсто.²³ Толкувањето кое беше понудено од страна на ДИК наиде на критики од страна на Унијата на жените на Македонија.

Од вкупно 379 кандидати за градоначалници, имаше 18 жени-кандидати. Од нив три беа избрани за градоначалници. Имаше една жена член на ДИК, а нивната застапеност во Општинските изборни комисии беше различна. Во мал број општини имаше целосно женски Општински изборни комисии. Во други пак, особено во западните делови на земјата, немаше ниту една жена член на ОИК.

Во текот на првиот изборен круг набљудувачите известија дека во 43 отсто од посетените избирачки места, немало жени во Избирачките одбори. На 27 март, беше известно за уште поголемо отсуство на жени во ИО, т.е. како што увиделе набљудувачите во 51 отсто од Избирачките места немало присуство на ниту една жена во ИО. Набљудувањата покажаа дека во Избирачките одбори во кои имало присуство на жени, шансите за појава на неправилности биле помали. Ова јасно може да се види во севкупната дадена негативна оценка која била 17 отсто, во текот на првиот круг и 21 отсто во текот на вториот круг, при што немало учество на жени во Избирачките одбори, наспроти 4 отсто (во првиот круг) и 5 отсто (во вториот круг), каде имало барем една жена член на ИО. Во текот на сите изборни кругови, групното гласање и гласањето за други лица беше широко распространето, особено во западните и северо-западните делови од земјата, каде, како резултат на ова, на жените им беше ускратено правото на глас. Ваквиот тренд изврши прекумерно влијание врз жените од малцинските заедници.

²³ Поради заокружување на најмалиот делител.

ХII. ДОМАШНИ НАБЉУДУВАЧИ

ДИК заведе отворен став при акредитирањето на домашните и меѓународните набљудувачи, поставувајќи едноставна постапка за нивна регистрација, демонстрирајќи флексибилен пристап во врска со роковите за издавање акредитации, особено меѓу двата изборни круга. Две здруженија на граѓани беа одбиени поради тоа што не можеа да докажат дека работат во полето на демократизацијата и заштитата на човековите права, како што одредува законот.

ДИК им издаде акредитации на повеќе од 5.100 домашни непартиски набљудувачи од 15 локални невладини организации (НВО), кои дадоа значителен придонес кон транспарентноста и довербата на јавноста. Набљудувачите на МНМИ, во текот на првиот круг од гласањето, известија за присуство на домашни набљудувачи во 63 отсто од посетените набљудувачки места. Во текот на вториот круг, нивно присуство било увидено во 59 отсто од случаите.

Непартиската домашна НВО „МОСТ“ ја акредитираше најголемата група набљудувачи во сите изборни кругови, распоредувајќи, како статични, така и мобилни тимово. МОСТ исто така организираше паралелно сумирање на резултатите во текот на двата круга за избор на градоначалник на град Скопје. Оваа организација одржа три конференции за медиумите во текот на секој од изборните денови, обезбедувајќи информации во врска со одзивот на гласачите, како и извештаи за неправилностите. Во голем број случаи, МОСТ одлучи да ги повлече своите набљудувачи од избирачките места каде постоело заплашување. Набљудувачите на МОСТ беа присутни во сите Општински изборни комисии во текот на процесот на сумирање на резултатите.

Во текот на денот на вториот круг од гласањето, како одговор на приговор поднесен од страна на СДСМ, во врска со прекршување на Кодексот на однесување на набљудувачите, од страна на МОСТ, при што МОСТ јавно известувала за увидените неправилности пред затворањето на гласачките места, ДИК ѝ изрече предупредување на МОСТ, при што ја потсети оваа организација да го почитува кодексот на однесување. Со ова се одбележа ненадејна промена на пристапот на ДИК, при што ДИК не го стави под сомнеж правото на домашните набљудувачи јавно да известуваат во текот на гласањето, како во текот на првиот круг, така и во текот на претходните избори. МОСТ продолжи да обезбедува информации во врска со неправилностите во рамките на своите натамошни конференции за медиумите.

ХIII. ДЕН НА ИЗБОРИТЕ

A. ПРВ КРУГ, 13 МАРТ

Денот на изборите помина главно во тивка атмосфера и на урден начин во поголемиот дел од земјата. Меѓутоа, набљудувачите на Меѓународната набљудувачка мисија за изборите

(МНМИ) известија за сериозни неправилности во одреден број општини²⁴, со што беше поткопана универзалноста и еднаквоста на гласањето. Меѓу неправилностите, на кои набљудувачи на МНМИ биле сведоци, се наоѓале случаи на полнење на гласачки кутии, кражба на гласачки ливчиња, отворено, групно гласање и гласање за други лица, несоодветна проверка на гласачите за присуство на невидливо мастило, непотпишување на гласачите во извадоците од ИС, тензии во и надвор од избирачките места и заплашување.

Набљудувачите ги набљудуваа постапките за отворање на гласањето во 114 избирачки места. Постапките за оворање на гласањето биле оценети како „добри“ или „многу добри“ во 84 отсто од случаите и „лоши“ или „мошне лоши“ во 16 отсто од посетените избирачки места. Помеѓу забележаните проблеми, во 32 отсто од набљудувањето беше известно дека потребните Записници не биле пополнети и во 3 отсто од набљудувањето беше известно дека гласачките кутии не биле правилно запечатени.

Набљудувачите на МНМИ посетија 1.431 избирачко место за да го набљудуваат процесот на гласање. Спроведувањето на гласањето беше оценето како „добро“ или „многу добро“ во 90 отсто од случаите и „лошо“ и „мошне лошо“ во останатите 10 отсто од посетените избирачки места.²⁵ Во севкупните заклучоци на набљудувачите силно преовладуваа регионалните различности на состојбите, каде постоеше многу поголем број на негативни оценки за гласањето во западните делови од земјата.

Општата атмосфера на гласањето беше оценета како негативна во едно од десет посетени избирачки места. Неовластени лица биле забележани во 4 отсто од избирачките места, додека во 1 отсто од случаите било известно дека лица без овластување ја воделе работата на Избирачките одбори. Полнење на гласачки кутии било увидено во 27 случаи, или во 2 отсто од посетените избирачки места.

И покрај постоење на претходни, документирани примери на изборни заплашувања во неколку делови од земјата, полицијата и Министерството за внатрешни работи (МВР) играа главно пасивна и неинтервенирачка улога во лицето на заплашувањето на гласачите од страна на изборните службени лица. Во голем број случаи, во неколку општини, на групи млади мажи и неовластени лица им било дозволено да се собираат по ходниците веднаш пред просториите на избирачките места или пред влезовите објектите.

Набљудувачите на МНМИ го набљудуваа спроведувањето на постапката на пребројување во 125 избирачки места. Тие го оценија пребројувањето на гласовите како „добро“ или „многу добро“ во 82 отсто од посетените избирачки места и „лошо“ и „мошне лошо“ во 18 отсто од посетените избирачки места. Главниот проблем за кој се известуваше во текот на

²⁴ На пример, во Липково, Теарце, Тетово, Сарај, Шуто Оризари, Студеничани, Долнени, Пласница, Арачиново и Осломеј.

²⁵ Неправилностите кои биле увидени вклучуваат гласање за други лица во 4 отсто од избирачките места. Групното гласање било особено широко распространето и било увидено во 20 отсто од набљудувањата. Во 8 отсто од избирачките места посетени од страна на МНМИ, гласачите не ги потпишувале извадоците од Избирачкиот список, додека во 5 отсто од посетените избирачки места личните исправи не им биле проверувани на гласачите, а не било употребувано невидливото мастило за избегнување на повторно гласање во 8 отсто од посетените избирачки места. Ваквите неправилности ги поткопаа важните механизми за заштита од полнење гласачки кутии и гласање за други лица и другите изборни престапи. Тајноста на гласањето не била почитувана во 21 отсто од посетените избирачки места.

постапката на пребројување на гласовите беше пронаоѓање поголем број на гласачки ливчиња отколку што имало гласачи кои го дале својот глас, присуство на неовластени лица, купишта гласачки ливчиња во гласачките кутии и тензија и немир во и надвор од – избирачките места. Во 39 отсто од набљудуваните случаи не била истакната копијата од записнокот за резултатите, пред избирачкото место.

Набљудувачите на МНМИ го набљудуваа раното гласање и известија дека овој дел изборниот процес бил главно добро организиран, иако одзивот бил низок.²⁶ Contrary to the legal provisions and to the decision of the SEC, in most of the special polling stations observed, the vote was conducted by special EBs, appointed the day before.

IEOM observers also visited 69 MECs during the tabulation. Observers rated the overall conduct of the tabulation as ‘good’ or ‘very good’ in 92 per cent and ‘bad’ in 8 per cent of the observations. They reported that this process took place generally in line with the procedures in most places. However, in some instances the vote reconciliation was problematic.

Б. ВТОР КРУГ, 27 МАРТ

Додека вториот круг избори беше спроведен главно на уреден начин во најголемиот дел од земјата, набљудувачите на МНМИ повторно известија за сериозни неправилности во одреден број општини.²⁷ Неправилностите за кои известуваа набљудувачите на МНМИ вклучуваа украдени гласачки ливчиња, заплашување, полнење на гласачки кутии, групно гласање и гласање за други лица, идентични потписи во извадоците од Избирачкиот список и други грешки и пропусти во постапката.

Набљудувачите на МНМИ посетија 103 избирачки места за да ја набљудуваат постапката на отворање на избирачките места. Отворањето беше оценето како „добро“ или „многу добро“ во 75 отсто од случаите и како „лошо“ или „мошне лошо“ во 25 отсто од посетените избирачки места. Меѓу проблемите кои беа забележани, во 28 отсто од набљудуваните избирачки места, гласачкиот материјал не бил достапен, додека во повеќе од половина од посетените избирачки места, постерот со упатствата за гласање не бил истакнат. Во три од десет избирачки места соодветните записници не биле пополнети пред отворањето на избирачкото место.

МНМИ ја набљудуваше постапката на гласањето во 1.232 избирачки места. Спроведувањето на процесот на гласање беше оценет како „добар“ или „многу добар“ во 87 отсто од посетените избирачки места и „лошо“ и „мошне лошо“ во 13 отсто од набљудувањата.²⁸ Повторно севкупните заклучоци на набљудувачите наведуваа дека

²⁶ Меѓутоа во текот на првиот круг во затворот во Гази Баба, на 34 затвореници од Гостивар не им било дозволено да гласаат затоа што ОИК од Гостивар не испратила доволно гласачки ливчиња. Извадоците од Избирачкиот список за вториот круг гласање, за специјалните избирачки места во затворите во Гази Баба и Тетово биле неточни, при што на одредени затвореници им беше ускратено правото на глас.

²⁷ На пр. во Гази Баба, Бутел, Липково, Чучер Сандево, Желино, Јегуновце, Теарце, Тетово, Студеничани, Долнени, Арачиново и Брвеница.

²⁸ Тајноста на гласањето не се почитуваше во 17 отсто од посетените избирачки места, додека групно гласање беше увидено во 15 отсто од случаите. Се известуваше за постоење на барем 20 случаи на на заплашување надвор од избирачките места, додека во самите избирачки места ваквото заплашување било увидено во барем 10 случаи. Тензија и немир, надвор од избирачкото место,

постои регионална поделба на негативните оценки, при што имаше повеќе негативни оценки кои се однесуваат на западните делови од земјата.

Сериозните неправилности вклучија повеќе од 30 увидени случаи на полнење на гласачки кутии и повеќе од 50 случаи на гласање за други лица. Беше известно за постоење на идентични потписи во извадоците од Избирачкиот список во најмалку 100 случаи. Гласачките кутии не биле соодветно запечатени во 4 отсто од случаите, особено во регионот на Тетово и Струмица.

Многу од гласачките постапки не биле соодветно следени: присуство на невидливо мастило не било проверувано во 8 отсто од набљудуваните избирачки места; не било користено невидливо мастило во едно од десет посетени избирачки места; постапките за проверка на идентитетот на гласачите не биле спроведени во 7 отсто од случаите, а гласачите не се потпишувале во извадоците од Избирачкиот список во 7 отсто од случаите.

Во периодот меѓу изборните кругови, полицијата ја информираше ОБСЕ/ОДИХР дека во случај ако членовите на Избирачките одбори посебно не побараат полицијата да интервенира, кај полицијата не постои волја да интервенира. МВР побара од ДИК да издаде јасни упатства, но ДИК на ова одговори дека законот јасно одредува дека полицијата може да ги спречува криминалните дејствија надвор од избирачките места, без ова да биде побарано од соодветниот ИО. На 27 март, полицијата играше главно пасивна улога. Нејзиното работење беше несоодветно на најпроблематичните места.

Набљудувачите на МНМИ посетија 107 избирачки места за да го набљудуваат процесот на пребројување на гласовите. Пребројувањето на гласовите беше оценето од страна на набљудувачите на МНМИ како „добро“ или „многу добро“ во 76 отсто од случаите и „лошо“ и „мошне лошо“ во 24 отсто од набљудувањата на пребројувањето.²⁹ Во два случаи, набљудувачите на МНМИ биле спречени да го набљудуваат пребројувањето. Беше известно за намерно фалсификување на записниците со резултатите во три случаи, додека во 33 случаи биле увидени значителни грешки во спроведување на постапката.

Набљудувачите на МНМИ исто така беа присутни на сумирањето на резултатите во 73 Општински изборни комисии. Набљудувачите го оценија севкупното спроведување на сумирањето на резултатите како „добро“ или „многу добро“ во 98 отсто од случаите и „лошо“ или „мошне лошо“ во 2 отсто од набљудувањата. Тие известија дека постоело придржување кон повеќето постапки.

биле увидени во 4 отсто од случаите, а спроведување кампањи во 1 отсто од набљудувањата. Општата атмосфера беше опишана како „лоша“ и „мошне лоша“ во 8 отсто од посетените избирачки места.

²⁹ Разбирањето на постапките за пребројување на гласовите, како и организирањето на самото пребројување беше оценето „лошо“ или „мошне лошо“ во едно од четири набљудувања. Присуство на купчиња гласачки ливчиња во гласачките кутии било увидено во 18 отсото од набљудувањата, додека резултатите не се совпаѓале во 18 отсто од набљудуваните избирачки места. Во повеќе од половина од посетените избирачки места, копиите од записниците со резултатите не биле јавно истакнати.

В. ЗАДОЦНЕТ ВТОР КРУГ, 10 АПРИЛ

На 10 април, гласњето беше тивко, меѓутоа, во одредени општини, набљудувачите повторно увидоа постоење на постојаниот проблем на изборни неправилности, вклучително и оддалечување од спроведувањето на стандардните постапки и механизми на заштита. Неправилностите од типот на индикации за полнење гласачки кутии, постоење идентични потписи во извадоците од Избирачкиот список, како и гласање за други лица и групно гласање, повторно беа увидени во општините Сарај, Чаир, Липково, Чучер Сандево и Тетово. Не секогаш постапките како што се проверката на идентитетот на гласачите, потпишувањето во извадоците од Избирачкиот список и примена на невидливото мастило на гласачите, биле следени.

Постоеше забележително подобрување во видливоста и присуството на полицијата во најголемиот дел од избирачките места, особено на проблематичните места, каде полицијата дејствуваше на проактивен начин при спречување состојби на тензија.

Пребројувањето беше главно добро спроведено во најголем број општини, иако во одредени случаи постоеја процедурални недостатоци. Постапката на пребројување на гласовите беше оценета како особени лошо спроведена во општините Тетово, Сарај и Чаир, каде постоеја јасни индикации за полнење на гласачки кутии, а бројот на искористени гласачки ливчиња и потписите на извадоците од Избирачкиот список не соодветствуваа. Резултатите не биле јавно истакнати во сите набљудувани избирачки места.

Не биле забележани проблеми при транспортот на материјалите до Општинските изборни комисии. Постапките околу сумирањето на резултатите биле главно соодветно следени, без сериозни неправилности.

XIV. СУМИРАЊЕ И ОБЈАВУВАЊЕ НА ПРЕЛИМИНАРНИТЕ РЕЗУЛТАТИ

Во текот на сите изборни денови ДИК организираше по две конференции за медиумите каде ги објавуваше прелиминарните информации во врска со одзивот на гласачите. ДИК објави дека одзивот во целата земја изнесувал 56,36 отсто на 13 март, 52,66 отсто на 27 март и 35,67 на 10 април.

На одлука на ДИК, еден тим на Државното биро за статистика спроведе компјутеризирано сумирање на резултатите. Една локална компјутерска мрежа, која ги поврзуваше сите 85 Општински изборни комисии со компјутерскиот центар во ДИК, се чинеше дека функционира на организиран и ефикасен начин.

Најголем број Општински изборни комисии ја спроведоа постапката за сумирање на резултатите без прекини и ги објавија првичните резултати за секој круг гласање, пред полноќ на деновите на изборите или во текот на раните часови следниот ден по изборите. Меѓутоа, во првиот изборен круг сумирањето на резултатите и нивното објавување, во одредени општини во Скопје, доцнеше и се случи доцна попладне на 14 март. Ова повлијае на работата на Изборната комисија на градот Скопје, која успеа да ги подготви записниците со резултатите дури на 15 март утрото, а ги објави тоа попладне. Од една

страна, додека ДИК успеа да ги објави вкупните првични резултати во законскиот рок од три дена по одржување на изборите, недостатокот од прелиминарни информации во врска со резултатите од градоначалничката трка за градот Скопје создадоа сомнеж, недоверба и тензија.

По објавувањето на задоцнетите информации за првиот круг, од страна на Општинските изборни комисии, ДИК им издаде упатство веднаш откако ќе ги потпишат, да организираат компјутеризирана обработка на записниците со резултатите од Избирачките одбори. Ова, заедно со фактот дека во вториот и задоцнетиот втор круг гласање ќе се спроведува само избор на градоначалници, придонесе кон експедитивно спроведување на целиот процес, при што ДИК беше во можност да ги објави најголемиот дел од прелиминарните резултати во текот на ноќта.

На начин кој заслужува пофалба, ДИК ги објави прелиминарните резултати на својата интернет страница и тоа за секоја општина, и секој изборен круг, откако ги доби сите копии од записниците на Општинските изборни комисии, зголемувајќи ја транспарентноста на процесот на сумирање на резултатите. На претставниците на партиите, членовите на ДИК, како и на Набљудувачката мисија за изборите на ОБСЕ/ОДИХР им беа ставени на располагање компакт дискови, каде се содржеа сите најважни информации, заедно со резултатите за секое избирачко место посебно.

XV. ПРЕПОРАКИ

Следниве препораки се даваат како нешта кои треба да се разгледаат од страна на органите, како поддршка на крајната цел, а тоа е спроведување избори кои ќе бидат во согласност со Заложбите на ОБСЕ, како и стандардите за демократски избори на Советот на Европа и другите меѓународни стандарди за демократски избори. Треба да се истакне дека одреден број од овие препораки веќе беа понудени во претходните Конечни извештаи на ОБСЕ/ОДИХР.

Степенот до кој сите натамошни подобрувања на законот позитивно ќе влијаат на изборниот процес, најмногу ќе зависи од покажаната политичка волја од страна на властите и другите заинтересирани страни во изборниот процес, одговорни за спроведување и почитување на законот на ефикасен и непартиски начин.

Особено политичките партии кои уживаат низа привилегии во рамките на постојната изборна рамка, мораат да ги увидат сите последици што изборните измами ги поставуваат врз интегритетот на изборниот процес, и да покажат цврста заложба за ставање крај на ваквата пракса. Изборните службени лица мора да одговараат за поттикнување или спроведување на незаконски активности, кои го поткопуваат кредибилитетот на изборите. Неприфатливо е полнење гласачки кутии, манипулирање со записници од избирачки места или заплашување граѓани или изборни службеници.

A. ЗАКОНСКА РАМКА

1. За хармонизирање и консолидирање на сите важни закони кои се употребуваат за различните видови избори и референдуми можеби треба да се усвои единствен изборен закон.
2. Треба да се разгледа изменувањето на законската рамка за регистрирањето на гласачите во делот на граѓаните кои живеат во странство. Од една страна, додека сите опции за гарантирање на правото на глас на граѓаните треба да се разгледаат, во исто време важно е значително да се намалат можностите за злоупотреба.
3. За да се унапреди униформноста на донесувањето одлуки по жалби, треба да се разгледа можноста ДИК второстепено да одлучува по сите приговори и жалби во рамките на локалните избори.
4. Изборниот закон треба да биде изменет за да се обезбеди сигурност ДИК да има јасен мандат со овластувања и усвојување деловник, како и воспоставување одговорност таа да врши надзор на изборните органи.
5. Законот треба да одредува, во случаите на сериозно противзаконско однесување на членовите на изборните комисии, што конечно ќе се одреди со судска одлука, органот кој го назначува прекршителот, веднаш да го отповика.
6. Правата и обврските на домашните непартиски набљудувачи треба да бидат одредени со закон, каде експлицитно ќе се гарантира правото да се набљудува целиот изборен процес, да се присуствува на сите седници и да се добие препис од записниците со резултатите.
7. Одредбите од изборниот закон, кои го уредуваат финансирањето на кампањите, треба да бидат изменети на неколку места, за да се подобри одговорноста и транспарентноста. Рокот до кој мора да се поднесат финансиските извештаи треба да се помести од сегашните три месеци и да гласи „по завршување на изборите“. Секоја неможност да се постигне придржување кон оваа одредба треба да биде предмет на финансиска санкција.
8. Само „важечките гласови“ треба да се земаат во предвид при одредување на исходот на едни избори бидејќи неважечките гласови не можат да го изразуваат политичкиот избор. Исто така треба да се разгледа можноста за елиминирање на условот постоење одреден одзив при изборите за градоначалници.

В. ОРАГНИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ

9. Политичките партии не треба да имаат никаква функција при номинирањето или назначувањето на изборните органи бидејќи изборот на судии од страна на политичките партии ја поткопува независноста на судството.
10. Како што тоа го уредува законот, потребните средства и техничката поддршка за обезбедување соодветни простории и кадар за работата на ДИК, како и за формирање на Секретаријат на ДИК, треба конечно да се обезбедат.

11. Треба да се разгледаат сигурносните механизми за гарантирање на независноста на изборните службеници, откако веќе биле назначени на таа функција, и нивна заштита од политички влијанија или заплашувања.
12. Треба да се преземат мерки за да се обезбедат пропорционални санкции за изборните службеници кои се одговорни за откриените прекршувања на постапките, како и неправилности. Тие изборни службеници за кои ќе се утврди вина за неправилности треба да сносат одговорност и не треба повторно да бидат назначени во служба на идни избори. Санкциите за изборните службеници треба да го отсликуваат фактот дека било извршено прекршување на законот од страна на лице кое вршело официјална функција.
13. ДИК треба да биде овластена со закон да врши едукација на гласачите. Обуката за Општинските изборни комиси и Избирачките одбори треба да биде подобрена и треба да ги вклучи сите членови на изборните органи. Присуството на ваквите одлуки треба да стане законска обврска, вклучувајќи и исплаќање надомест за трошоците на учесниците.
14. Изборниот закон треба да одредува **неспоивост** на функцијата член на изборна комисија и регистриран кандидат.
15. Подзаконските акти кои ја уредуваат работата на ДИК треба да бидат изготвени и објавени, каде ќе се гарантира објавување во Службен весник на одлуките на ДИК и другите материјали, како и во весниците и на интернет страницата на ДИК.
16. Треба да се обезбедат детални прописи за постапката на сумирање и резултатите и компјутеризираната обработка на податоците, преку соодветни амандмани на изборната регулатива или преку издавање упатства од страна на ДИК.
17. Соодветните измени на регулативата или упатствата на ДИК треба да им обезбедат можност на гласачите кои направиле грешка, да можат да ги поништат своите гласачки ливчиња и да им се обезбеди второ гласачко ливче.
18. Записниците и формуларите, што ги пополнуваат и поднесуваат Избирачките одбори, треба да бидат изменети. Нумеричките податоци во записниците со резултатите треба да бидат претставени во табеларна форма, за поедноставување на постапката за пополнување на записниците, а само еден оригинален примерок треба да им биде доставен на Избирачките одбори. Копиите кои им се доставуваат на претставниците на партиите треба да бидат во друг формат, за да се избегне забуна.
19. Секој ИО треба да има свој печат со број и име на соодветната општина, кој ќе се користи при одобрувањето на документите кои биле издадени од тој ИО, вклучувајќи ги и записниците со резултатите и копиите на записниците со резултатите. Записниците со потписи кои се испишани со печатни букви треба да се сметаат неважечки.

20. Треба да продолжи обуката за полицијата околу правата и обврските во текот на изборите.
21. Како што сега се спроведува, раното гласање за армијата, лицата кои се на отслужување на затворска казна или кои се во притвор, како и внатрешно раселените лица, треба да биде елиминирано.

C. ПРИГОВОРИ И ЖАЛБИ

22. Правилото кое поставува условот дека само приговорите кои биле забележани во записниците од Избирачките одбори можат да се користат во постапката за решавање на приговорите и жалбите, треба да биде изменето.
23. Во законот треба да биде дадено појаснување за да се обезбеди сигурност дека жалби можат да се поднесуваат против одлуки на Општински изборни комиси, не само по случаи кога ОИК одбила да регистрира список на кандидати, туку и по случаи таков список бил одобрен меѓутоа постојат неразјаснети прашања.
24. Ефикасноста на прегласувањето во одредени избирачки места, како средство за разрешување на изборните неправилности може да биде преиспитано, при што треба да се земе во предвид можноста значително да се намали развлекувањето на изборниот процес.
25. Треба да се разгледа можноста за спроведување реформа на постапката за одлучување по жалби во Врховниот суд која ќе биде во согласност со изборниот закон. Граѓанската постапка и изборните закони треба да бидат изменети за да му се овозможи дискреционото право на Врховниот суд, да сослушува усни докази од страните во жалбата, вклучувајќи го и подносителот на жалбата или неговиот застапник. Врховниот суд треба да подготви насоки, каде ќе се одредуваат условите во кои судот може да одлучи да повика на сослушување поради прибирање усни докази, а сослушувањата треба да бидат отворени за јавноста; откако судот го ислушал усниот исказ, одлуката треба да биде објавена.
26. Врховниот суд исто така треба да подготви насоки за да обезбеди постојаност при неговото донесување одлуки поврзани со изборни жалби.

D. УЧЕСТВО НА ЖЕНИТЕ И НАЦИОНАЛНИТЕ МАЛЦИНСТВА

27. Учеството на жените во сите нивоа на органите за спроведување на изборите треба да биде значително унапредено.
28. Групното гласање, гласањето за други лица и другите практики кои можат да им ја ускратат можноста за користење на правото на глас кај жените, треба да биде силно обесхрабено.

29. Властите треба да го воспостават вистинскиот број на лица без државјанство, како и бројот на граѓани-Роми кои немаат исправи за идентификација за да се преземат адекватни мерки за да се обезбеди сигурност дека тие ги поседуваат потребните документи.
30. Добро подготвени и фокусирани програми за едукација на гласачите Ромо и другите помали заедници треба да биде спроведено низ целата земја, со учество на локалните невладини организации.

Е. Медиуми

31. Треба да се разгледа можноста за давање на Советот за радиодифузија поголеми овластувања за спроведување на законот и подобрување на можноста за негово дејствување на ефикасен и навремен начин, во врска со неправичното и противзаконско однесување на медиумите во текот на кампањата.
32. Треба да постојат различни степени на казни кои ќе им се изрекуваат на медиумите кои сториле релативно мали прекршувања на законот или изборни неправилности, вклучувајќи ги и оние во врска со изборниот молк.
33. Државниот радиодифузер *MPTV* и другите државни медиуми треба да бидат реорганизирани во јавни сервиси, за да ги исполнуваат своите обврски на јавен сервис кој обезбедува фер и балансирано покривање на настаните, особено во текот на изборниот период.

АНЕКС 1. РЕЗУЛТАТИ³⁰ ЗА СОВЕТИТЕ НА ОПШТИНИТЕ И ГРАДОНАЧАЛНИЦИТЕ³¹

По спроведување на постапката за одлучување по приговорите и жалбите по првиот изборен круг, резултатите од гласањето беа поништени во 41 избирачко место во 13 општини и градот Скопје. Така, во околу 57 општини беше објавено одржување на втор круг на гласање на 27 март, за избор на градоначалници, и прегласување за избор на советници во три општини. Во девет други општини³² и градот Скопје, беше закажано само прегласување за 27 март.

Подносител на листа или кандидат ³³	Гласови за советници	Ибрани советници	Избрани градоначалници
СДСМ и коалицијата	330895	436	36
ВМРО-ДПМНЕ и коалицијата	255781	323	21
ДУИ	148947	213	15
ВМРО-Народна партија	117047	136	3
ДПА-ПДП	110662	130	2
Група гласачи	44341	64	7
Демократска алтернатива	40000	20	
Лига за демократија	16832	7	
Национална демократска партија	11837	6	
.....	
Унија на Ромите во Македонија	3451	6	1
.....	

³⁰ Резултати на ДИК објавени на 13 април.

³¹ Исходот од изборите за градоначалник може да претрпи промена по можните прегласувања од страна на Општинските изборни комисии или Врховниот суд, како резултат на процесот на приговори и жалби по гласањето одржано на 10 април.

³² Види фуснота 20; десетата општина каде се прегласуваше беше Брвеница. Во Брвеница, беше спроведено второ прегласување на првиот круг на избор на градоначалник, а изборот на советници се спроведе во едно избирачко место.

³³ Меѓу останатите 19 партии кои се натпреваруваа во пропорционалната трка, 15 од нив освоија 56 советнички места, додека 4 од нив не освоија ниту едно место. Посебно ја вклучуваме Унијата на Ромите на Македонија поради фактот што од нејзиниите редови беше избран еден градоначалник.

ЗА ОБСЕ/ОДИХР

Канцеларијата за демократски институции и човекови права (ОДИХР) претставува главна институција на ОБСЕ која им помага на земјите кои учествуваат во ОБСЕ „да обезбедат целосно почитување на човековите права и основните слободи, придржување кон владеењето на правото, унапредување на принципите на демократијата и градење, засилување и зачувување на демократските институции, како спроведување и унапредување на толеранцијата во целото општество“ (Хелсиншки документ од 1992 г.)

ОДИХР, со седиште во Варшава, Полска, беше создадена 1990 г. како Канцеларија за слободни избори на Парискиот Самит од 1990, а започна со работа во мај 1991 г. Една година подоцна, името на Канцеларијата беше сменето за да го отсликува својот мандат, кој влучуваше човекови права и демократизација. Денес во неа работат повеќе од 100 вработени.

ОДИХР е водечка организација во Европа во полето на **набљудување на избори**. Таа секоја година го координира и го организира распоредувањето на илјадници набљудувачи за тие да оценат дали изборите во регионите на ОБСЕ се во согласност со домашното законодавство и меѓународните стандарди. Нејзината методологија обезбедува детален увид во сите елементи на изборниот процес. Преку нејзините проекти за поддршка, ОДИХР им помага на земјите кои учествуваат во ОБСЕ да ја подобрат својата изборна рамка.

Активностите за **демократизација** на ОДИХР ги вклучуваат следните тематски области: владеење на правото, граѓанското општество, слобода на движење, еднаквост на половите, законодавна поддршка и трговија со луѓе. Канцеларијата секоја година спроведува голем број на целни проекти за поддршка, имајќи за цел како да им помогне така и да го подобри придржувањето на државите кон заложбите на ОБСЕ и исто така да ги развие демократските структури.

ОДИХР врши мониторинг во земјите учеснички дали тие се придржуваат кон заложбите за човекови права на ОБСЕ и дава поддршка во подобрувањето на заштитата на **човековите права**. Исто така е организатор на неколку годишни состаноци каде се разгледуваат спроведувањето на заложбите за човековите права на ОБСЕ од страна на земјите учеснички и се дискутираат посебните тематски области.

ОДИХР им обезбедува совети на земјите учеснички во врска со нивната политика кон **Ромите и Синтите**. Го унапредува јакнењето на капацитетите и формирањето на мрежи помеѓу заедниците на Ромите и Синтите и го охрабрува учеството на претставниците на Ромите и Синтите во органите на политиката. Канцеларијата исто така делува како место каде се собираат и разменуваат информации за прашањата околу Ромите и Синтите, меѓу националните и меѓународните чинители.

Сите активности на ОДИХР се спроведуваат преку блиска соработка со земјите кои учествуваат во ОБСЕ, институциите на ОБСЕ и операциите на терен, како и со други меѓународни организации.

Повеќе информации можете да добиете на интернет страницата на ОДИХР (www.osce.org/odihhr).